

Economie van het milieu

Vaak wordt economie tegenover milieu gezet. Ten onrechte.

Uit een oogpunt van de ontwikkeling van de economische wetenschap, de economische politiek en de praktijk van alledag zijn de transactiekosten van hardnekkige misverstanden hoog, soms erg hoog. Wie herinnert zich niet de herhaalde moeite die dr J. Zijlstra heeft moeten doen Den Uyl duidelijk te maken dat publieke bestedingen niet geheel onafhankelijk zijn van langs private weg geschapen mogelijkheden? Hoe vaak moet niet worden uitgelegd dat het verhogen van de tarieven van belastingen, nog niet betekent dat ook de belastingopbrengsten omhoog gaan? En hoe hardnekkig is niet het misverstand dat de harde gulden slecht is voor onze export?

Een bonte kluwen verkeerde inzichten, misplaatste vooroordelen en versluierde belangen ligt meestal ten grondslag aan dit merkwaardige, maar ook irritante verschijnsel. Het is echt om hels van te worden. Vooral als steeds opnieuw langs de weg van de praktijk moet worden bewezen hoe hoog de kosten van de misverstanden zijn. Terwijl de eenvoudige inzichten vrijwel om niet voor het oprapen liggen.

Economie tegenover milieu?

In de jongste Den Uyl-lezing gaat Wim Kok rustig door met het tegenover elkaar zetten van economie en milieu¹, alsof Hennipman nooit heeft bestaan en alsof zijn leerlingen niet al jaren het ruime Hennipmanianse welvaartsbegrip, in woord en geschrift breed hebben uitgemeten. En niet alleen dat. We hebben ook met klem van argumenten laten zien dat juist voor het beleid, voor de besluitvorming, voor het zicht op het integrale karakter van het keuzevraagstuk, het verloothenen van het aspect-karakter van het economische desastreus is. Gelukkig geef ik nog even enthousiast les als veertig jaar

gelden en daarom leg ik het Kok nog maar eens uit.

Aan de natuur en het leefmilieu van de mensen zijn allerlei aspecten verbonden: natuurkundige, biologische, sociologische, psychische en ook economische. Het economische aspect heeft altijd betrekking op het al dan niet aanwenden van schaarse middelen met het oog op het bevredigen van behoeften van mensen van welke aard dan ook, kortom op hun welvaart. Ja, al dan *niet* aanwenden, want het besluit het Naardermeer te behouden met het oog op onze welvaart en die van onze kinderen, is ook een omgaan met schaarse middelen. De natuur is dan geen productiefactor, maar eindproduct dat rechtstreeks in behoeften voorziet. Die beslissing is geen uitkomst van een gevecht tussen economie en milieu, zoals Kok en velen met hem het voorstellen.

Er is niets in het economische, dat voorschrijft het Naardermeer, of ruimer natuur en milieu op te offeren. Het economische verwijst alleen naar de eenvoudige boodschap: van het ene meer en beter, van het andere minder en slechter. Als naar het oordeel van de mensen voor hun welvaart het behoud van natuur en milieu van belang is, dan wedijvert het verwezenlijken van deze wens met andere wensen van de burgers. Al deze wensen hebben een economisch aspect, zodra een beslag op schaarse middelen in het geding is. Er zijn dus geen economische wensen of doelen, naast niet-economische wensen of doelen. Kok denkt dat meer produktie een economische wens of een economisch oogmerk is en een beter milieu een sociale wens of een sociaal oogmerk. En zodoende scheidt hij een onjuist tegenstelling, die de optimaliteit van de besluitvorming belemmert en in de samenleving onnodig hoge transactiekosten met zich brengt.

Voor de economische wetenschap is de behoefte aan krentenbollen evenzeer een gegeven als die aan stilte of minder geluidshinder en aan schoon water. Het verbreden van wegen ten koste van de natuur, is een maatschappelijke handeling met dezelfde economische aspecten als het niet-verbreden van wegen ten behoeve van de natuur. De finale beslissing is een andere, omdat de subjecten, via de markt, buiten de markt om, rechtstreeks of met behulp van de overheid, al dan niet rekening houdend met toekomstige generaties, een andere weging toekennen aan de componenten, die ze voor hun welvaart van belang achten. Maar het een en het ander wordt door het welvaartsbegrip à la Hennipman omvat. Voor de economische politiek betekent dit niet alleen dat deze slaat op alle onderdelen van beleid daar deze steeds een economische dimensie kennen, maar ook dat alleen het ruime welvaartsbegrip het integrale karakter van de besluitvorming insluit. Het andere hardnekkige misverstand dat in dit verband het inzicht blokkeert, is de mening dat economische aspecten op geld waardeerbare of cijfermatige overwegingen behelzen. Hierdoor wordt het economische kunstmatig tot het calculeerbare beperkt, soms ten onrechte aangeduid als het rationele.

Valkuil: calculeerbaarheid

Het hardnekkige misverstand dat het in de economie alleen maar gaat om de groei van produktie, werkgelegenheid en inkomen gaat derhalve gepaard met het minstens even hardnekkige misverstand dat alleen het cijfermatige telt. De werkelijkheid noopt echter tot het wegen van het onweegbare, daar deze bestaat uit een calculeerbaar en een niet-calculeerbaar deel. Bedrijfseconomen en milieu-deskundigen die de economische werkelijkheid insnoeren tot wat calculeerbaar is, ontwerpen beiden een karikatuur van de werkelijkheid en van de economische wetenschap als koningin van de sociale wetenschappen. De betekenis van minder geluidsoverlast rond Schiphol en Maastricht, van minder uitstoot van CO₂, van schonere lucht in de Rand-

1. W. Kok, We laten niemand los, *Dr J.M. den Uyl-lezing*, 1995, blz. 24.

stad, van het behoud van bossen, flora en fauna voor nu en later, van een betere kwaliteit van de arbeid, laat zich niet in geld of een cijfer uitdrukken, maar valt daarom niet buiten het bereik van de verzameling afwegingen die wortelen in de schaarste en uitmonden in de subjectieve behoeftenbevrediging van de burgers.

De roep om objectivering staat op één lijn met het verzoek aan de Schepper van alle dingen, de wereld anders in te richten dan deze is. Het is, zoals het is: het subjectieve onderdeel van de burgers is bepalend voor de welvaart. Daarom is het geld de grootste abstractie die de mensheid in het economisch leven heeft ingevoerd. Het ontmaskeren van deze abstractie is een van de centrale opgaven van deze tijd en brengt aan het licht wat objectiveerbaar is en van subjectieve aard blijft. Binnen het kader van de economie is het geld dan

een geschikt instrument met lage transactiekosten voor het afwickelen van vele transacties. Maar niet voor alle economische transacties en niet voor alle aspecten van de transacties. Het aanleggen van de menselijke maat, moet door de mensen zelf gebeuren in de besluitvormingsprocessen omtrent de allocatie van de schaarse middelen. Dat zij daarmee niet buiten de economie komen, maar in het hart van het vak blijven, daar het alles gezegd zijnde uiteindelijk gaat om de subjectieve behoeftenbevrediging van de mensen, moge inmiddels duidelijk zijn. Inmiddels, duurt alleen inmiddels wel erg lang.

Tenslotte. Kok liet zich ontvallen dat het milieu geen geloofsartikel mag worden. Dat is maar de vraag. Wij mogen elkaar niet met het oog op het behoud van natuur en milieu op het gezicht slaan. Maar ik mag als

econoom wel de vrees tot uitdrukking brengen, dat de behoefte van de mensen en van de mensheid in ruimte en tijd aan milieu en natuur onvoldoende tot uitdrukking komt in de op besluitvorming gerichte instituties, die wij kennen. Dat komt voor een deel door het hardnekkige misverstand dat deze behoefte met de consequenties voor de allocatie buiten het gezichtsveld van de economie valt. Een misverstand dat helaas ook door de meeste economen in de hand wordt gewerkt. Toch allemaal nog maar eens goed het verhaal van de zondeval in het Paradijs lezen, want toen zijn schaarste en welvaart begonnen. Zo eenvoudig is dat.

A. Heertje

De auteur is hoogleraar economie aan de Juridische faculteit van de Universiteit van Amsterdam.